

здійснення виборчого права в Україні на рівні вимог до виборців і кандидатів на виборні посади, статусу суб'єктів виборчого процесу, порядку формування виборчих органів і порядку оскарження порушень, допущених у ході виборів, слід підкреслити, що якщо на рівні конституційно-концептуального забезпечення права вільно і демократично обирати органи влади різних рівнів в Україні успішно утверджується демократично-гуманістична ідеологія, то в процесі конкретних виборчих реалій часто виникають ситуації, в яких таке фундаментальне право, як право вибору часто порушується. Звичайно, в Україні такі порушення можуть бути оскаржені в судовому порядку, що є загальновизнаною демократичною нормою, однак набагато важливіше, з нашої точки зору, вибудувати таку політико-правову структури виборчої системи, яка б превентивно уникала більшості можливих порушень. Враховуючи, що більшість порушень виникають через необізнаність виборців і некомпетентність членів виборчих комісій, а також через суперечності та колізії, наявні в тілі виборчих законів, важливо, на нашу думку, здійснювати загальну та спеціальну політико-правову освітню та просвітницьку діяльність як серед широких мас населення, так і серед членів різних виборчих органів, а також в рамках політико-правової реформи здійснити цілісну та системну кодифікацію національного виборчого законодавства на основі тих гуманістично-демократичних принципів, які закладені в Конституції України.

1. *Яворський В.* Принципи сучасного виборчого права України // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 3 (30). – С. 40–48. 2. *Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л.* Конституційне право України. Академічний курс: У 2 т. – К.: Юридична думка, 2006. – Т. 1. – С. 65–66. 3. *Яворський В.* Цит. праця. – С. 40–48. 4. Там само. – С. 167. 5. *Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальних вищих навчальних закладів / М.В. Цвіг, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О.В. Петришин, С.М. Олейников та ін.* – Х.: Право, 2002. – С. 14. 6. *Яворський В.* Цит. праця. – С. 167. 7. *Бурда С.Я.* Адміністративно-правова характеристика статусу суб'єктів виборчого процесу // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. Серія юридична. – 2009. – № 4. – С. 111–118. 8. *Плукар В.В.* Деякі аспекти оскарження результатів виборів (на прикладі виборчої кампанії 2010 р.) // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць. Серія юридична. – 2010. – № 2. – С. 219–220. 9. *Леценко О.Д.* Виборчі спори: до визначення онтології видової характеристики // Держава і право. Юридичні і політичні науки: Зб. наукових праць. – К.: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 51. – С. 259–260.

УДК 32.019.51:378(477)

І. П. ЯФОНКІНА

РІВЕНЬ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розглядається освітня політика держави в період глобалізації, недоліки якої створюють умови для міграції кваліфікованих кадрів, що становить загрозу національній безпеці. Проаналізовано переваги й вади системи глобальної освіти, побудованої на

© ЯФОНКІНА Ірина Петрівна – аспірантка Київського національного економічно-го університету ім. В. Гетьмана

євроатлантичних цінностях. Запропоновано заходи протидії міграції на освітній основі.

Ключові слова: освіта, глобалізація, національна держава, конкурентоспроможність, інтернаціоналізація, відтік кадрів.

Яфонкіна І. П. Уровень образования как фактор национальной безопасности государства

Рассматривается образовательная политика государства в период глобализации, недостатки которой создают условия для миграции квалифицированных кадров, что составляет угрозу национальной безопасности. Проанализированы преимущества и недостатки системы глобального образования, построенной на евроатлантических ценностях. Предложены меры по противодействию миграции на образовательной основе.

Ключевые слова: образование, глобализация, национальное государство, конкурентоспособность, интернационализация, отток кадров.

Jafonkina I. Level of education as factor of national safety of the state

In the article examined educational policy of the state in the period of globalization, the lacks of which are created by terms for migration of skilled shots, which makes a threat national safety. Advantages and defects of the system of global education, built on euroatlantic values are analysed. The proposed measures against migration on educational basis.

Key words: education, globalization, the nation state, competitiveness, internationalization, the outflow of manpower.

Нині Україна постала перед складним вибором: або вирватись з кола держав-аутсайдерів, прийнявши правила конкурентної гри розвинених країн та завоювавши позиції, гідні великої східноєвропейської країни, або ж усунутись від глобалізаційних процесів та обмежитись роллю країни, повністю залежної від зовнішніх центрів сили. Історія свідчить, що подібні геополітичні коливання Україна вже переживала: в історичній пам'яті народу закарбовано власний шлях Київської Русі, інтеграційний рух до європейської спільноти в період Середньовіччя, тривала інтеграція зі східним партнером у межах єдиної держави, нарешті незалежно-державотворчий шлях, але в період стрімкої інтенсифікації світових глобалізаційних процесів.

Дослідженню процесів глобалізації, їх впливу на державно-правове та суспільно-політичне життя присвячені праці науковців О. Білоруса, М. Шепелєва, Ю. Шемшученка, І. Кресіної, В. Горбатенка, С. Удовика, О. Панаріна, В. Іноземцева та ін. Питання вибору шляху розвитку України в умовах глобалізації розглядають М. Михальченко, В. Андрущенко, В. Кремень. Проблему впливу глобалізації на організаційні та змістовні показники розвитку вищої школи досліджують П. Скотт, Д. Деланті та ін.

Глобалізація – це незворотний процес, що супроводжується суттєвими впливами на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства, в тому числі на характеристики політичних систем. Вона є серйозним викликом для національної держави, в окремих випадках ставлячи під сумнів питання суверенітету та повноти здійснення державними органами основних завдань і функцій.

Основною входження України у світову глобалізаційну систему має бути чітко вироблена та впроваджена в життя за допомогою правових засобів стратегія розвитку національної держави з вимогою дотримання основних прав людини.

Відповідно, вести мову про послаблення ролі держави в умовах національно-

го державотворення, а тим більше про її відмирання – така собі новітня фантазмагорія, що не може сприйматися серйозно. Національна держава та глобалізація об'єктивно є явищами сумісними. Глобалізація не ліквідує національну державу, а сприяє оптимізації обсягу та надає новій якості тим завданням і функціям, які стоять перед нею. Глобалізація висуває державі набагато вищі вимоги, що диктуються інтересами соціально-економічного розвитку, стабільності, підтримки миру і безпеки. Водночас без активної ролі національної держави глобалізаційні процеси можуть втратити свою динаміку та історичний сенс, оскільки основою прогресу, розвитку глобалізації були й залишаються національні держави¹.

Глобалізація – це не просто зміна сутнісних характеристик держави, а насамперед поява і вияв явища неоеатизму та пов'язаних із ним нових принципів організації державності. Зокрема, в умовах глобальних процесів держава має сприяти інтеграції національної економіки, результатів праці, трудового потенціалу в світове господарство. Її економічна функція повинна мати принаймні два аспекти: цілеспрямовано перетворювати державу на вузол транснаціональних гео економічних відносин та нести відповідальність за тих своїх громадян, які на даний момент не здатні влаштуватися у структуру глобальної економіки. Держава повинна надавати їм соціальну допомогу й регулювати темпи соціальних перетворень таким чином, щоб населення встигало адаптуватись до умов, що динамічно змінюються.

У зв'язку з цим глобалізація радикально підвищує вимоги до політики держави у сфері освіти. Держава виявляється відповідальною за підвищення рівня освіти й професійної кваліфікації своїх громадян, оскільки конкурентоспроможність країни на міжнародній арені вирішальною мірою визначається наявністю високопрофесійних кадрів. В умовах відтоку кваліфікованих кадрів за кордон відбувається деградація людського капіталу, а водночас – й економіки країни. Виникає замкнене коло, коли кожне наступне покоління навчається у людей з дедалі нижчою кваліфікацією. В підсумку в державі знижується продуктивність праці, зменшується конкурентоздатність продукції, знижується рівень залучення інвестицій до високотехнологічних галузей. Як результат, економіка замикається на виробництві товарів з низькою доданою вартістю. І якщо через еміграційні процеси держава позбавиться критичної маси освічених та діяльних людей, вона потрапить у замкнене коло деградації робочої сили та виробництва. Задля виходу з цього кола слід буде витратити набагато більші ресурси, ніж для створення умов для освіти, праці та життя талановитим і здібним громадянам, доки в країні вони ще є.

Одна з особливостей освітньої системи України полягає в тому, що значна кількість учнів і студентів не мають бажання одержувати необхідні знання в повному обсязі. Частина студентів прагне отримати диплом, а не освіту. Негатив цієї ситуації в тому, що низький рівень освіти влаштовує переважно більшість українського суспільства, оскільки від якості отриманої освіти практично не залежить доля випускника як середньої школи, так і вищої. В українському суспільстві громадяни фактично втратили шанс підвищувати свій соціальний статус за допомогою власних професійних чи інтелектуальних зусиль. Ринок праці в Україні практично не має потреби у кваліфікованих фахівцях, тому що частка високотехнологічного виробництва є вкрай обмеженою. Окремі викладачі в цих умовах обрали корисливу лінію зниження вимог до студента.

У ситуації, «коли низи не хочуть, а верхи не можуть», самій лише владі кардинально змінити ситуацію в освітній сфері відповідно до сучасних викликів не під силу². Слід створити нормативне й регуляторне середовище, в якому бізнес, громадські організації, зацікавлені в компетентних працівниках, свідомих громадянах, більш активно вклучаються у контроль за якістю освіти.

Не менш гострою проблемою є те, що дефіцит кадрів збільшує витрати економіки та ускладнює її реформування. Країна практично не отримує віддачі від своїх вкладень в людський капітал. А такі соціальні витрати в Україні складають третину державного бюджету³. Якщо висококваліфіковані спеціалісти, які вивчилися в Україні завдяки державній підтримці, емігрують в інші держави, то вона втрачає можливість капіталізувати свої витрати – плодами її вкладень скористаються економіки інших країн.

В Україні усвідомлюють цю загрозу, свідченням чого є Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється». Але навіть в цьому важливому документі влада обмежується розмитою вимогою «забезпечення відповідності ринку освітніх послуг перспективним потребам суспільства і держави у трудових ресурсах необхідної кваліфікації»⁴. Більш детальних державних програм з цього приводу не передбачено. На нашу думку, ситуація вимагає більш адекватних дій вищих державних органів.

Політика держави спирається на прийняті державні стандарти освіти, які в передових країнах являють собою вищий рівень необхідних знань. В Україні їх розуміють як вимоги до мінімального рівня знань⁵. Отже, щоб конкурувати з розвиненими державами на рівних, насамперед слід змінити підхід до визначення державних стандартів освіти.

Водночас державний рівень регулювання освіти має залишатися найважливішим, оскільки виключно в ньому сконцентровано достатні правові механізми вирішення найширшого кола проблемних питань⁶. Наприклад, створення програм щодо селекції та заохочення талановитої молоді до роботи після закінчення навчання саме в Україні.

В умовах сучасної глобальної конфігурації економіка стає більш незалежною від політики. Отож державна влада дедалі більше відіграватиме роль адміністратора й щораз менше – провідника духовних сил нації⁷. Внаслідок трансформаційних процесів низку завдань, які традиційно відносили до обов'язків держави, відтепер такими не вважають. Щодо вищої освіти можна зробити висновок, що загальний напрям реформ, який обрали уряди передових країн за активної підтримки наднаціональних організацій, – це запровадження позитивної освіти для кожного, якнайширший доступ до знань за помірну плату, інтенсивне навчання у закладах, що фінансово незалежні та постійно зорієнтовані на ринок. Така тенденція розвитку системи освітніх послуг є очевидною, оскільки більш адекватно відповідає співвідношенню «влада–знання».

П. Скотт і Д. Деланті розглядають глобалізацію як чинник упровадження в університети елементів ринкової економіки, що нині змінює і національні системи вищої освіти, і світову систему в цілому. Інтернаціоналізація, на їхню думку, припускає існування світу, що складатиметься з національних держав, на основі чого окреслюються чіткі геополітичні кордони, через які може здійснюватися традиційна діяльність з інтернаціоналізації освіти (набір та переміщення студентів, обмін викладачами, співпраця університетів, спільна дослідницька робота)⁸.

Інтернаціоналізація постає як побудова взаємозв'язків між двома або більшою кількістю країн, пов'язаних спільною метою. Прикладом такого розвитку є формування єдиного освітнього простору країн ЄС, що було закріплено Болонською конвенцією, підписаною в липні 1999 р. Інтернаціоналізація характеризується передусім високим рівнем мобільності студентів, що підтверджено даними ЮНЕСКО, згідно з якими за останні 25 років він зріс на 300%. На думку експертів, до 2025 р. кількість студентів, які навчаються за кордоном, зросте до 4,9 млн.

З таких позицій процес глобалізації розглядається як стандартизація, економічна інтеграція, крос-культурна проникність, а також загострення конкуренції між вищими навчальними закладами.

Особливу загрозу для національних систем вищої освіти становить поява освітніх провайдерів. У економічно слаборозвинених країнах ця тенденція прискорює «відтік інтелекту» за кордон. Найталановитіша молодь може бути селекціонована ще в період навчання, з подальшим запрошенням продовжити освіту в країні походження провайдера. У результаті міграційні потоки здібної молоді збільшуватимуться.

Потенціал освітніх провайдерів зростає в міру глобалізації, яка об'єктивно прискорюється діями Європейського центру з питань вищої освіти ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейської комісії та інших міжнародних європейських організацій. Яскравим свідченням цього є вже згаданий Болонський процес. Тож усім країнам, що є його учасниками, треба ще раз серйозно задуматися про наслідки розширення експорту освітніх послуг, зокрема за допомогою освітніх провайдерів, про співвідношення традиційних та нетрадиційних форм освіти, про конкурентоспроможність національної освіти.

Можна стверджувати, що глобалізація вищої освіти є нерівномірним, суперечливим і складним явищем. Очевидним є той факт, що такий різновид глобалізації веде до якісно іншого утворення – «космополітичного університету», побудованого на культурних цінностях західного світу. Тому скористатися перевагами цього процесу зможуть далеко не всі, а лише країни євроатлантичної цивілізації з усталеним набором певних соціокультурних характеристик⁹.

Для країн, що не вписуються в цю модель, зокрема для України, культурна глобалізація вищої школи матиме, ймовірно, негативні наслідки, якщо вчасно не розробити ряд попереджувальних щодо відтоку кваліфікованих кадрів заходів.

Слід внести до національного законодавства поправки, за якими держава бере на себе створення сприятливих умов роботи й життя молодих спеціалістів: пільгові державні кредити на навчання, обов'язкове забезпечення першим робочим місцем, забезпечення житлом за місцем роботи та стимулюючі надбавки до зарплати.

Держава має зацікавити бізнес у справі забезпечення молоді робочими місцями, а отже, це передбачає тісну співпрацю держави й бізнесу. Нині в міжнародній освітній практиці існує тенденція впливу на зміст вищої професійної освіти з боку відповідних асоціацій. І в Європі, й у США саме вони добровільно взяли на себе зобов'язання щодо розробки кваліфікаційних вимог до фахівців певного профілю й рекомендацій щодо змісту освітніх програм. В Україні в 2011 р. розпочато спільний проект Систем Кепітал Менеджмент (СКМ), Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Конфедерації роботодавців України з розроблен-

ня професійних стандартів та новітніх стандартів вищої і професійно-технічної освіти. Розроблено проекти професійних стандартів за професійними назвами робіт у чотирьох галузях. Визначаються базові вищі навчальні заклади, які залучаються до експериментального впровадження у навчальний процес новітніх стандартів з 2012/13 навчального року¹⁰.

Співпраця держави та професійних асоціацій на етапі навчання молодих спеціалістів є надзвичайно важливою, але не менш важливим є сприяння їхньому працевлаштуванню. На цьому етапі держава могла б ввести податкові пільги для підприємців, що беруть на роботу молодих спеціалістів за умови, що ті у них працюють не менше трьох років. Це створить умови для збереження вітчизняних кадрів, зменшення відтоку молоді за кордон.

Отже, можна зробити висновок, що успішна політика держави у сфері освіти неможлива без тісної співпраці держави з суспільними організаціями, бізнесовими колами як на етапах вмотивування студентів до навчання, контролю за якістю знань, так і на етапі працевлаштування випускників.

1. *Зварич Р.М.* Національна держава в контексті глобалізації // Юридична Україна. – 2009. – №2. – С. 8-11. 2. *Клепко С.Ф.* Філософія освіти в європейському контексті. – Полтава: ПОІППО, 2006 – 328 с. 3. *Лібанова О.М.* «Утечка мозгов» может обезкровить украинский трудовой рынок // TRUST. UA: политика и финансы в новом окне [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.trust.ua/news/50444.htm. 4. *Стратегія національної безпеки України «Україна в світі, що змінюється»: Указ Президента України від 08.06.2012 р. № 389/2012* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-rishennja-radi-nacionalnoyi-bezpeki-i-oboroni-ukrayini-v-doc100354.html>. 5. *Матюх С.А.* Особливості інтеграції вищої освіти України до Болонських стандартів // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки: Т 1. – 2011. – № 5. – С. 30-34. 6. *Дзюндзюк В.Б.* Зміна ролі держави в умовах глобалізації // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – №2(40). – С. 1-9. 7. *Колотило М.О.* Національна держава в процесі формування нової місії Університету в сучасному глобалізованому суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kolotilo>. 8. *Delanty G.* Citizenship in a Global Age: Society, Culture, Politics. – Buckingham: Open University Press, 2000. – 186 pp.; *Скотт П.* Глобализация и университет // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 4. – С. 3-8. 9. *Титарчук В.* Соціокультурна глобалізація вищої освіти: тенденції та наслідки // Віче. – 2006. – № 21-22. – С. 37-39. 10. *Суліма Є.М.* Розробляються сучасні стандарти вищої і професійно-технічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245199755.

УДК 32.019.51(477)

В. В. ЛУБСЬКА

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: НАСЛІДКИ ВЕСТЕРНІЗАЦІЇ

Досліджується вплив вестернізаційних процесів на трансформацію українського суспільства. Аналізується перехід від традиційного суспільства до сучасного, стан української самотності. Виявлено що вестернізація породжує нові соціальні виклики,

ЛУБСЬКА Вікторія Володимирівна – аспірантка Європейського університету